

Bog anmeldelser

Hanne Mørk:

Tolkning i justitssektoren. En innføring i tolkning i retten, hos politiet, barnevernet, i asylsaker og i fengselet

Cappelen Damm Akademisk, 2019. ISBN 978-82-02-60412-7

Forholdene for og omkring tolkning på justitsområdet i Norge er på mange områder væsentligt bedre end fx i Danmark. I Norge arbejder man fx på en tolkelov og der er opstillet krav om bestemte uddannelsesniveauer for at kunne tolke inden for bestemte fagområder, og lignende krav findes i Sverige og Finland. Enhver der følger blot lidt med i dagspressen i Danmark generelt og i dette emne mere specifikt vil vide, at der ikke er et lignende (fungerende) system i Danmark, mens situationen i Grønland er helt anderledes, da de enkelte myndigheder i reglen har egne fastansatte tolke. Et fællestræk for alle de nordiske lande er, at det kan være overordentligt vanskeligt at overholde de krav, der stilles til f.eks. uddannelsesniveau grundet mangel på tolke, der opfylder kravene. Dette fører til en udbredt brug af tolke uden de nødvendige godkendelser og dermed de nødvendige faglige kvalifikationer og kompetencer, hvilket indfører manglende professionalisme, der i sidste ende kan sætte retssikkerheden på spil. Mange tolke har ganske enkelt ingen form for træning eller uddannelse ud over måske et kort introducerende kursus i tolke-etik og regler for tolkenes arbejde. I Danmark eksisterer den slags kursusudbud slet ikke længere.

Det er med denne situation for øje, at Hanne Mørk har udgivet denne bog, der skal ses som en lærebog for tolkestuderende. »Tolkestuderende« skal her opfattes bredt idet der ikke nødvendigvis er tale om fuldtidsstuderende på et universitet eller en professionsuddannelse, men i lige så høj grad mange af de indvandrere og flygtninge, som allerede agerer som tolke i den offentlige sektor. Det ses tydeligt af nogle af de gennemgående temaer i bogen, nemlig tavshedspligt, neutralitet, tolke-etik generelt og tolkenes arbejdsforhold, der bringes op i flere af kapitlerne, og som hele vejen igennem er underbygget med eksempler fra interviews, der viser, hvor skrækindjagende galt det kan gå, når f.eks. tavshedspligten ikke overholdes, eller når arbejdsforholdene er dårlige. Alle sammen emner som tolke langt de fleste steder vil kunne nikke genkendende til, og problemstillinger som gang på gang er påvist videnskabeligt ikke blot i Norden, men også internationalt. For at afhjælpe disse situationer giver Mørk en række konkrete forslag til, hvor-

dan tolken kan hjælpe til med at forbedre forholdene for sig selv og sine kolleger bl.a. ved meget tydeligt at sige fra i situationer, der stiller tolken i et uløseligt etisk dilemma eller udsætter tolken for fare, ligesom der jævnligt mindes om de forpligtelser tolken har i forhold til netop tavshedspligt, habilitet osv.

Mørk understreger, at det måske nok er arbejdsgivers ansvar at sikre ordentlige arbejdsforhold, men det er i lige så høj grad tolkens ansvar at gøre opmærksom på, når arbejdsforholdene ikke er i orden, når disse kan påvirke kvaliteten af den tolkning, der leveres. Ofte ved arbejdsgiver f.eks. ikke, at der findes ISO-standarder for f.eks. tolkebokse og mikrofonudstyr til brug for simultantolkning, en oplysning der også var ny for undertegnede. Så selvom arbejdsgiveren har et ansvar i forhold til rammerne for tolkningen, er det tolkens ansvar at være godt forberedt på tolkeopgaven, og i bogen gives en række konkrete anvisninger til, hvorledes tolken ikke blot forbereder sig på de enkelte møder, hvor han/hun skal tolke, men også hvorledes han kan arbejde med sine kompetencer generelt fx ved at følge retsmøder med og uden tolk for at blive fortrolig med, hvordan sager i retten behandles, læse relevant lovgivning på begge sprog og i det hele taget arbejde på at kende fagområderne så godt som muligt, og her kan bogen være en stor hjælp, idet den omhandler stort set alle facetter af arbejdet som tolk.

Bogen er opbygget med en række indledende kapitler, der behandler, hvad der forstås ved tolkning generelt og retstolkning specifikt samt lovgrundlaget for brug af tolk i retsvæsenet. Dernæst gennemgås relevante love for arbejdet som tolk i retsvæsenet i Norge med jævnlige anvisninger på terminologi, emneområder osv. der kan være særligt relevante for tolke. Disse kapitler vil nok mest være interessante som baggrundslæsning for ikke-norske tolke, men kan fint fungere som indgang til at læse op på tilsvarende dansk lovgivning, men mange af emnerne, der behandles, er af mere almen tolketeoretisk karakter, og som læser fra en anden juridisk tradition kan man fint »læse henover« de særlige norske forhold og sætte eksemplerne i relation til f.eks. dansk ret. Som dansk ikke-jurist kan jeg ikke vurdere, om de mere juridiske kapitler er korrekte. Disse følges op af nogle kapitler om de forskellige typer af tolkning med en række praktiske anvisninger til, hvorledes tolkningen foregår – eller bør foregå – og forslag til, hvordan en tolkestuderende kan optræne disse færdigheder. De sidste kapitler gennemgår trin for trin, hvad der sker i snitfladen mellem det juridiske og det tolketekniske/-teoretiske, nemlig den tolkede kommunikation, ikke kun i retsmøder, men også i forbindelse med forklaringer til politiet, i fængsler, i socialsager vedrørende børn og i udlændingesager, med andre ord i alle de situationer, hvor retssikkerheden kan blive sat på spil af forskellige årsager, herunder også på grund af manglende kvalitet i tolkningen, som kan skyldes en lang række faktorer.

Selvom målgruppen altså er tolkestuderende, og bogen giver en grundig indføring i tolkning generelt og retstolkning specifikt, kan bogen fint læses af andre fagpersoner, der ofte benytter tolk i deres arbejde (institutionelle tolkebrugere) for at opnå et indblik i tolkens arbejde og de krav, der stilles til tolke og tolkning, og dermed forbedre samarbejdet med tolken og i sidste ende tolkningens kvalitet. Tolkning handler nemlig ikke udelukkende om at kunne to sprog godt, men kræver en lang række andre kompetencer, blandt andet den ikke uvæsentlige evne at kunne tolke, altså overføre mening, mellem de to sprog, en kompetence langt fra alle to- eller flersprogede besidder. Hertil kommer, at kvaliteten af tolkningen, uanset om denne er konsekutiv eller simultan, afhænger af en lang række faktorer uden for tolken: Mulighed for forberedelse, taletempo, fysiske arbejdsforhold osv. Manglende viden om tolkens arbejde kan også medvirke til at tolkebrugerne, især de institutionelle tolkebrugere, kommer til at sætte tolken i et etisk dilemma, som når en dommer beder tolken om »kun at tolke det vigtigste« eller give et sammendrag af det, der skal tolkes. Det er ikke tolkens opgave at vurdere hvad der er vigtigt. Det samme gælder, når tolkebrugeren ønsker at bruge tolken som kulturformidler eller lægger ansvaret for kommunikationens succes over på tolken. Tolken er der for at hjælpe samtaleparterne med at forstå hinanden, men hvis en part udtrykker sig uklart, er det ikke op til tolken at forsøge at regne ud, hvad det egentlig er, vedkommende mener. Mørk opfordrer således gang på gang til, at tolken holder den tolke-etiske fane højt. Det er også på denne baggrund, dele af bogen kan være nyttig læsning for mange institutionelle tolkebrugere. Som ikke-norsk tolkebruger kan man vælge at hoppe over kapitlerne om norsk lovgivning, men disse er ganske interessant baggrundslæsning. Som jurist vil man muligvis finde kapitlerne lige vel overfladiske, men det finder jeg som ikke-jurist vanskeligt at vurdere.

Kapitlerne, der gennemgår tolkemåderne, konsekutiv, simultan, prima vista og fjerntolkning, giver en grundig indføring i hvilke strategier, tolken kan benytte sig af mere eller mindre ubevidst, og en række eksempler på, hvornår den ene eller den anden måde hyppigst benyttes, samt fordelene og ulemperne ved de to måder – især sidstnævnte kan være til gavn for tolkebrugerne, når de skal beslutte, om der skal tolkes konsekutivt (dialog) eller simultant, også under hensyntagen til de forhold tolken skal arbejde under, dvs. er der tale om en kompliceret sag med megen dokumentation, der skal prima vista-tolkes, er der overhovedet ordentlig simultanudstyr i retssalen osv.

Ikke mindst kapitlet om fjerntolkning (video og telefon) og de udfordringer, der er i denne type tolkning, er særligt relevant i en tid, hvor udgifterne til tolkning stiger, og der samtidig mange steder skal spares på de offentlige budgetter.

Det er vigtigt for tolken at være opmærksom på, at denne type tolkning ikke er det samme som at tolke i samme rum som tolkebrugerne. Med digitaliseringen er det en type tolkning, der bliver mere og mere udbredt, og i takt med dette er der også en stigende interesse hos forskere de seneste år. Konklusionen er klar: nok kan man spare på rejseudgifter osv., men for at dette kan fungere optimalt skal der dog indledende investeres i det rigtige udstyr, således lyd- og billedkvalitet ikke bliver en hindring for ordentlig kvalitet i tolkningen.

Mørk slutter af med en række råd til tolken om brug af kilder i forbindelse med udarbejdelse af glossarer og fremsøgning af specifikke termer med henvisning til specifikke kilder, der kan hjælpe tolken i dennes arbejde.

Som lærebog til kommende og nuværende retstolke og som en introduktion til arbejdet som retstolk er bogen vellykket. Den er ikke teoretisk tung som sådan, men snarere praktisk i sin tilgang, men tolkning er jo også, som Mørk skriver, et intellektuelt håndværk, og bogen giver en god gennemgang og et godt indblik i de mange facetter, der præger en (rets)tolks arbejde, herunder mange af de dilemmaer, en tolk kan komme til at stå i. Institutionelle tolkebrugere kan med fordel læse kapitlerne om det mere tolketekniske og ad den vej få indblik i tolkens arbejde, således at alle kan bidrage til at forbedre forholdene for tolke og tolkning og dermed kvaliteten af tolkningen, ikke mindst i lyset af det stigende behov for tolkning.

Laila Hedegaard Pedersen

Afdelingsleder, afdeling for oversættelse og tolkning
Grønlands Universitet